

Ekologinen kriisi ja työ

■ **Antti Kasvio: *Kestävä työ ja hyvä elämä.* Helsinki. Gaudeamus. 2014. 262 s.**

Antti Kasvion uusin teos *Kestävä työ ja hyvä elämä* on yksi tärkeimmistä työelämää käsittelevistä teoksista 2000-luvulla. Kirjan kantavana ideana on aikakautemme olennainen kysymys, nimittäin se, kuinka voimme omalla työllämme ja toiminnallamme olla korjaamassa ja rakentamassa uudenlaista ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää yhteiskuntaa. Toisin sanoen, mihin rooliin työ asettuu ja mitä meidän tulisi ottaa työssämme huomioon pohdittaessa tulevaisuuden yhteiskuntaa. Vaikka kirjan fokus onkin pääasiassa Suomessa, on Kasvion esittämä kysymys globaali ja perustavanlaatuinen. Kasvion esittämään fundamentaaliseen kysymykseen ei kerta kaikkiaan ole varaa jättää vastaamatta.

Tästä huolimatta talouskasvun, olemattomien investointien ja työpaikkojen, veroprosenttien, julkisen velan ja kulutuksen ympärillä pyörivä yleinen talous- ja työkeskustelu ei tunnu uhraavan muiden muassa Kasvion esiin nostamille asioille palstatilaa tai edes puoliksi ajateltua ajatusta. Olemme juuttuneet väriin kysymysten ja väriin ratkaisujen kehään, eikä nykykeskustelun paradigmoilla vaikuteta pääsevän mihinkään. Antti Kasvion kirja voisi olla yksi suunnannäyttävä ulos, ja siksi suositelen sen lukemista kaikille niille, jotka ovat aidosti kiinnostuneita työn roolista hyvän elämän ja ekologisesti kestävästä yhteiskunnan rakentamisesta.

Mutta mistä Kasvio sitten kirjoittaa? Ensiksin, kirja on hyvin harkittu kokonaisuus, jossa perusteemaa käsitellään ja kehitellään luku

luvulta eteenpäin. Teos jakaantuu kolmeen osaan, joista ensimmäinen, *Työn modernisaatio ja inhimillinen kehitys*, käsittelee laajoja kehityskaaria ja suuria teemoja aina esimodernista ajasta nykypäivään, korostaen erityisesti valistuksen ajan perintöä käsityksellemme työstä. Kasvion mukaan valistuksen aikakauden hellimä ajatus työn välineellisestä luonteesta sai aikaan sen, että monia muita olennaisia kysymyksiä työnnettiin syrjään työn ja talouden kentältä. Valistuksen henki painotti teknisyyttä ja tehokkuutta, jotka laitettiin todella täytäntöön ensimmäisen teollisen vallankumouksen aikana 1800-luvulla. Valistuksen ja teollisuuden luontosuhde oli siis hyvinkin yksioikoinen ja luonto nähtiin pääasiassa valloitettavana ja alistettavana varantona. Kasvio esittää, että toisin kuin monet Marxin filosofian perustalle rakennetut valtiojärjestelmät, Marxin itsensä filosofia voidaan nähdä tälle kehityskululle kriittisenä, jopa eräänlaisena nykyaikaisen kestävyysajattelun hahmotelmana. Kasvio pyrkii omalla tavallaan päivittämään Marxin vapautteen, tasa-arvoon ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen tähtäävää ajattelua ekologisesti kestävästä työn ja tulevaisuuden kehyksessä.

Teoksen toisessa osassa Kasvio siirtyy tarkastelemaan työtä muutoksen areenana. Ensimmäisen osan suurten kysymysten ja erityisesti ekologisen kysymyksen kytkeminen käytäntöön onnistuu pääasiassa hyvin. Toisen osan aloittaa pohdinta kestävästä työstä. Perusongelmana kestävästä työn luomisesta on ristiriita luonnon rajallisuuden sekä toisaalta työn rajallisuuden välillä. Kansalaisille suurin työtä koskeva huoli on yleensä se, onko työtä

ylipäättään tarjolla. Ilman työtä on vaikea elättää perhettä, saatikka tarjota läheisille hyvinvointia. Luonnon huomioon ottaminen tulee siis arvojärjestyksessä yleensä vasta toisena, jos silloinkaan. Vaikka Kasvio ei tuo asiaa ilmi, on mielestäni myös selvää, että tämä marssi-järjestys on asetettu oikeaksi myös valtion taholta. Kapitalistisen tuotannon periaatteita seuraava ja tukeva valtio on Suomessakin monta kertaa asettanut työn ja tuotannon luonnon edelle, kuten viimeksi Talvivaaran surullisessa tapauksessa on käynyt ilmi. Suomessa myös käytännössä kaikki puolueet ovat ajaneet aina työtä muiden arvojen kustannuksella, mikä on käytännössä luonut hyvin syvät jarrutusasemat kaikenlaiselle ekologiselle modernisatiolle sekä luonnonmukaista ja kestävää taloutta edistävälle ajattelulle.

Kasvio hahmottelee neljä kestävästä työntö-osa-alueesta, joilla työtä tulisi viedä ekologisempaan ja yleisestikin kestävämpään suuntaan. Ensimmäinen näistä on ekologinen kestävyys, jonka peruseriaattena on työn, tuotannon ja sitä myöten kulutuksen asettaminen luonnonvarojen mukaisiin raameihin. Toisen sektorin muodostaa inhimillinen kestävyys, jossa nousevat esiin työn ja muun elämän tasapainon tavoittelu, työkyvystä huolehtiminen sekä esimerkiksi terveelliset ja turvalliset työympäristöt. Kolmanneksi sektoriksi muodostuu taloudellinen kestävyys. Kasvio korostaa, että taloudellisen toiminnan on oltava kannattavaa, mutta olisi myös huolehdittava siitä, että kilpailua ei voida väärillä tai manipuloida hyödyntämällä joidenkin maiden löysemää ympäristölainsäädäntöä. Kestävä talous siis edellyttää, että talouden toimintaa säädel-ään huomattavasti tarkemmin. Neljänneksi ja viimeiseksi sektoriksi muodostuu sosiaalinen kestävyys, joka sisältää oikeudenmukaisen työtaakan jakautumisen eri ihmisryhmien välillä sekä esimerkiksi sen, että myös ne, jotka ovat heikommassa asemassa tai joilla on heikot resurssit, voisivat osallistua työhön ja tuotantoon tasa-arvoisesti.

Nähdäkseni Kasvio korostaa juuri oikeaa asiaa muutoksen toteuttamisessa, nimittäin

työpaikkojen keskeistä roolia, mutta toteaa samalla, että työpaikkojen käytäntöjen muuttaminen ei ole helppoa. Usein yhteiskunnallisessa keskustelussa muutoksia vaaditaan ulkoapäin, esimerkiksi kansalaisjärjestöjen taholta. Tällainen kansalaisten tiedostava toiminta ja poliittinen paine onkin tuiki tärkeää niin virkamiesten, poliitikkojen, työntekijöiden kuin työnantajien ajattelumallien muuttamisessa, mutta toisaalta olisi tärkeää vaatia ja toteuttaa muutosta juuri siellä, missä ihmiset niiden kanssa tavallisimmin toimivat. Kasvion mukaan on vaikutettava koko työpoliittiseen järjestelmään eli työpaikkoihin, organisaatioon, toimialaan, kansallisiin työpoliittisiin hallintajärjestelmiin sekä kansainväliseen työpoliitikkaan. Mielestäni kuitenkin juuri työpaikkatasolla tulisi herätä niin kansallisesti kuin kansainvälisesti keskeisiin ekologisiin kysymyksiin, sekä muihin Kasvion määritteliin kestävästä työstä ulottuvuuksiin, ja vaatia näin muutoksia työelämään arkipäiväisen työn puitteissa. Loppujen lopuksi työntekijöillä on näissä kysymyksissä rutkasti valtaa, jos he sitä vain haluavat käyttää.

Toisen osan toisessa luvussa Kasvio käy läpi haastatteluaineiston perusteella kestävyysongelmia suomalaisilla työpaikoilla. Luku sisältää tiivistetyssä muodossa monia keskeisiä kokemuksia työpaikoilla ja päällimmäiseksi jääkin vaikutelma, että ekologisesta ja sosiaalisesta kestävydestä kyllä haluttaisiin huolehtia, mutta vaikuttaminen asioihin koetaan usein vaikeaksi. Siksi Kasvio peräänkuuluttaa avointa dialogia eri toimijoiden kesken.

Toisen osan päättää katsaus kestävästä työstä mahdollisuuksista suomalaisessa työpoliitikassa. Suomalaisen työpoliitikan yleislinjana näyttäytyy eräänlainen konservatiivisuus ja perinteisiin ratkaisuihin turvautuminen. Emme ole koskaan olleet ekologisen talouden pioneerimaa, emmekä edelleenkään osaa nähdä niitä mahdollisuuksia, joita esimerkiksi eko-kaupunkien suunnittelussa olisi suomalaiselle työelämälle ja vientiteollisuudelle. Suomessa kuljetaan pikemminkin kriisistä kriisiin, eikä pitkäjänteistä suunnitelmaa olla osattu raken-

taa. Vaikka ympäristökriisi antaa siis monenlaisia vahvoja singaaleja, emme ole vielä herääneet niihin. Lyhyesti sanottuna, on selvää, että maailma ei kaipaa lisää halpatuotantoa, vaan pikemminkin alusta loppuun ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla harkittuja kokonaisratkaisuja, jotka puolestaan rakentuvan sadoista ja tuhansista pienistä teknisistä ja sosiaalisista innovaatioista. Näitä Suomen pitäisi olla kehittämässä ja näihin tulisi mielestäni investoida valtiojohtoisesti, sillä markkinoiden ohjaama tuotekehitys kulkee yleensä halvimmalla ja helpoimman reitin kautta.

Kirjan kolmas ja viimeinen osa keskittyy kysymykseen työn tulevaisuudesta. Se rakentuu kolmesta luvusta, joista ensimmäisessä pohditaan ratkaisuja nykykehityksen ongelmiin, toisessa tarkastellaan Suomea ja Pohjoismaita kestäväen työelämän rakentajina ja kolmannessa pohditaan, millaiselta työ mahdollisesti näyttää vuonna 2020. Kolmannessa osassa siis palataan isompaan pensseliin ja isoihin, globaaleihin kysymyksiin. Yleisesti Kasvio näkee, että nykykehityksen ongelmia ei voida ratkaista palaamalla takaisin yksinkertaiseen ja luonnonmukaiseen elämään. Globaalit ongelmat ja globaali väestökasvu ovat niin massiivista, että asioiden ratkaisua tulee hakea pikemminkin Marxin esittämästä ihmiskunnan ja muun luonnon aineenvaihdunnan rationaalista hallinnasta. Tässä prosessissa keskeistä asemaa näyttävät erityisesti tieteen ja teknologian keinot. Kasvio nostaa myös hyvin esiin sen, kuinka vähän esimerkiksi suomalaista tiedemaailmaa nämä todelliset tulevaisuuden ongelmat ovat tähän mennessä kiinnostaneet. Tällä hetkellä yliopisto- ja tutkimusjärjestelmää uudistetaan kovaa vauhtia, eikä uudistusta näytä lainkaan ohjaavan ekologiset ja sosiaaliset kysymykset, vaan pikemminkin jopa naurettava akateemisen maailman sisäinen nokittelu ja kilpailu. Tässäkin tapauksessa näen itse, että tiedeyhteisön on alettava puhua huomattavasti vakampaan sävyyn roolistaan suurten kysymysten hahmottajana ja ratkaisijana.

Nykykehityksen ratkaisuja ei tule etsiä kuitenkaan ainoastaan tieteestä ja teknolo-

giasta, vaan myös käyttämällä maalaisjärkeä. On selvää, että rakentamalla tuotanto lähelle ihmisiä voidaan vähentää kuljetuksesta syntyvää hiilijalanjälkeä. Turhanpäiväisten kulutushyödykkeiden valmistuksesta tulisi myös luopua ja ruuantuotannossa liikkua lähiruokakulttuuria kohti. Suuret yksiköt noin yleisestikin ovat saastuttavia, sillä ne edellyttävät niin raaka-aineiden, työvoiman kuin valmiiden tuotteiden ylenmääräistä kuljetusta. Ne voivat tosin olla tehokkaita, mutta työllisyyttä ja hyvää työtä ne eivät luo. On myös selvää, että koulutusjärjestelmää on muutettava vastaamaan tulevaisuuden tarpeita, sekä kasvatamaan ympäristöstä oikealla tavalla kiinnostuneita kansalaisia.

Kirjan loppupuolella Kasvio nostaa esiin myös niitä pelkoja ja dystopioita, jotka liittyvät nykyisen kaltaisen työn ja talouden mallien jatkamiseen. Jos nykyjärjestelmää ei kyetä muuttamaan ekologisemmaksi ja sosiaalisesti kestävämmäksi, on tulevaisuudenkuvat täynnä synkkiä visioita vähistä luonnonvaroista kamppailevista itsekkeskeisistä ryhmittymistä. Jo nyt voidaan havaita, mitä työttömyys, vähenevät työpaikat ja työelämän yksipuoliset joustot aiheuttavat. Yhteiskunta muuttuu raemmaksi ja lyhytnäköisemmäksi. Tällaiseen meillä ei kuitenkaan ole Suomessa tai maailmassa ylipäättään varaa. Siksi työssä ja muusakin yhteiskuntaelämässä on nähdäkseni löydettävä jälleen solidaarisuus, ymmärtäväisyys sekä alettava vihdoinkin viimein ottaa vakavasti ne todelliset haasteet, jotka alati kasvava väestö, niukkenevat resurssit ja paheneva ympäristökriisi meille asettavat.

Tulevaisuuden suuri kysymys on siis kuinka mahdollistaa hyvä ja ekologisesti kestävä elämä. Ratkaisu on, kuten aina ennenkin, työssä. Meidän on vain pohdittava kokonaan uudelleen, mitä työn käsite voisi tässä yhteydessä tarkoittaa. Tähän tehtävään Kasvion kirja antaa erinomaiset lähtökohdat ja motivaation.

Mikko Jakonen